

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Lexikon des Mittelalters. *Erster Band - Neunte Lieferung. Bayeux — Bentivoglio*. Artemis Verlag, München und Zürich, σσ. 1697-1920.

1. 'Εν τῷ ΝΑ' τόμῳ τῆς «Θεολογίας» τοῦ ἔτ. 1980, σελ. 618/21 ἐδημοσιεύσαμεν ἀναλυτικὴν βιβλιοκριτικὴν ἔκθεσιν τῶν ἐπτά πρώτων τευχῶν τοῦ πολυσχιδοῦς καὶ τὰ μάλιστα ἐνδιαφέροντος Λεξικοῦ. "Ἦδη ἔχομεν ἀνά χειρὰς δὺο ἐπὶ πλέον τεύχη, ἕνατον καὶ δέκατον, διὰ τοῦ ὁποίου περατοῦται καὶ ὁ πρῶτος τόμος. Τὸ 9ον τεῦχος ἄρχεται διὰ τοῦ λήμματος *Bayern* (Βαυαρία) καὶ περατοῦται μὲ τὸ ἄρθρον *Bentivoglio*, τὸ ὄνομα τοῦ οἴκου τῶν πολιτικῶν τῆς Βολωνίας.

2. 'Ιδιαιτέρας ἐξάρσεως καὶ ἐνδιαφέροντος δι' ἡμᾶς εἶναι τὰ ἄρθρα: *Bayezid I.* (1389-1403) καὶ τοῦ *II.* (1481-1512), ὡς καὶ τὸ ἄρθρον *Beamtenwesen* (ὑπαλληλικὸν δίκαιον: *A.* ἐν Δυτ. Εὐρώπῃ, *B.* ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει καὶ *Γ.* ἐν τῇ 'Ισλαμικῇ περιοχῇ σσ. 1720-1738). 'Ενδιαφέροντα λήμματα εἶναι καὶ τὰ: *Becher* (=κύαθος, δοχεῖα πρὸς πόσιν οἴνου, ὕδατος κλπ.), *Beda Venerabilis* (†735), *Befestigung* (=ὀχυρωματικὰ ἔργα), *Begräbnis*, *Begriff*, *Beharrlichkeit*, *Beleidigung*, *Beleuchtung*, *Belgrad*, *Belisar*, *Benedictus - Benedict* — *Benediktiner* (1869-1902), *Beneficium*, *Benevent* κ.ἄ.

3. Εἶναι προφανῆς ἡ ἀξία καὶ σπουδαιότης τοῦ ἐν λόγῳ Λεξικοῦ διὰ πάντα ἐπιστήμονα, ἰδιαιτέρως δὲ διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τοῦ τε 'Ανατολικοῦ καὶ τοῦ Δυτικοῦ ἡμισφαιρίου. Σημειωτέον ὅτι ἐν τέλει ἐκάστου λήμματος παρατίθεται ἡ νεωτέρα σχετικὴ βιβλιογραφία.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Lexikon des Mittelalters. *Erster Band - Zehnte Lieferung. Benvenuto — Bettelordenskirchen — Titelei*. Artemis Verlag, München 1980, σσ. XVII+1922-2108.

1. Τὸ δέκατον τεῦχος κατακλείει τὸν πρῶτον τόμον τοῦ Λεξικοῦ. Διὸ εἰσαγωγικῶς ἐμπεριλαμβάνει τοὺς ἐκδότας καὶ εἰδικούς συμβούλους καὶ συνεργάτας (σ. VII), τοὺς διευθυντάς (VIII), Πρόλογον (IX), γενικὰς ὑποδείξεις διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ Λεξικοῦ (XIII), βραχυγραφίας (XVI-XVII). 'Εν τέλει τοῦ τεύχους ἀναφέρονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τὰ ὀνόματα τῶν συνεργατῶν τοῦ Α' τόμου, τὰ ὀνόματα διαφόρων μεταφραστῶν καὶ τέλος προσθεταὶ βραχυγραφίαι τῆς σπουδαιότερας βιβλιογραφίας.

2. Τὸ 10ον τεῦχος ἄρχεται μὲ τὸ λῆμμα τοῦ τέλους τοῦ προηγουμένου τεύχους, ἧτοι τοῦ οἴκου *Bentivoglio* καὶ περατοῦται μὲ τὸ λῆμμα *Bettelordenskirchen*. Περαιτέρω σημειοῦνται, ἰδιαιτέρας σημασίας δι' ἡμᾶς, τὰ ἐξῆς λήμματα: *Bergrecht*, *Berlin*, *Birmingham*, *Bern*, *Bernar*, *Bernhard*, *Berroia*, *Berthold*, *Berufsdichter*, *Beschneidung*,

Beschreibung, Beschwörung, Besessenheit, Besitz, Besonnenheit Bessarion, Bestiarium, Bestimmung, Bethlehem, Betrachtung, Bettelorden.

3. Ἐκαστον λήμμα διερμηνεύεται ὑπὸ ἐιδικοῦ ἐπιστήμονος διὰ παραθέσεως ἐν τέλει τῆς σχετικῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας. Τὴν περιληπτικὴν περιγραφὴν τῶν ἀξιολογωτέρων λημμάτων ὑποδεικνύομεν δι' ἀναφορᾶς μόνον τοῦ λήμματος. Καὶ ἡ ἀπλή μνεία τῶν λημμάτων ἐλκύει ἀσφαλῶς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πάσης ἐιδικότητος ἐπιστήμονος. Παρὰ τὰς δυσπροσίτους τιμὰς, λόγῳ τοῦ ἐνσκήψαντος πληθωρισμοῦ, τὸ ἔργον θεωρῶ ἐκ τῶν ὄν οὐκ ἄνευ διὰ τὰς παρ' ἡμῖν Βιβλιοθήκας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδιωτικὴν Βιβλιοθήκην τῶν φιλολόγων, θεολόγων καὶ νομικῶν.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἰωάν. Δ. Καραβιδόπουλου, Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολὲς πρὸς Ἐφεσίους, Φιλιπησίους, Κολοσσαεῖς, Φιλήμονα. (Ἑρμηνεία Κ.Δ. ἀριθ. 10. Σειρὰ ἐρμηνευτικῶν ὑπομνημάτων στὴν Κ.Δ. Ἐπιμελοῦνται Ἰ. Καραβιδόπουλος καὶ Β. Στογιάννος). Ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ, Θεσ/νίκη 1981, σσ. 505.

1. Ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεσ/κης, γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιστημονικῶν μελετῶν, εἶναι δόκιμος ἐρμηνευτὴς τῆς Κ.Δ. Διὰ τοῦ ἀνά χεῖρας ὀγκώδους ἐρμηνευτικοῦ τοῦ ἔργου ἀποδεικνύεται ἐντριβέστατος γνώστης τῶν ἐρμηνευτικῶν προβλημάτων, τῶν ποικίλων γνωμῶν τῶν διεθνοῦς κύρους ἐρμηνευτῶν τῆς Κ.Δ. καὶ ὀρθολογικὸς ἀναλυτὴς καὶ κριτὴς τῶν πολλὰκις ἀντικρουομένων θέσεων, ἐτόμος νὰ διατυπώσῃ μετ' ἔλεγχου τὰς ἰδικὰς του θέσεις ἐν πειστικῇ καθαρότητι. Τὸ ἔργον ἀφιεροῦται ὑπὸ τοῦ σ. «στοὺς φοιτητὲς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης». Ἐν τούτοις ἐν τῷ Προλόγῳ του δηλοῖ ὅτι ἀπευθύνεται στοὺς ποιμένες καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας πού ἀποτελοῦν ἔργον διακονίας εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (Ἐφ. 4,12), στοὺς συναδέλφους καθηγητὲς τῆς Μ.Ε., πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴν πνευματικὴ καθοδήγησιν τῆς νεότητος, στοὺς φοιτητὲς τῆς Θεολογίας πού ἐξοπλίζονται γιὰ τὸ μελλοντικὸν τὸν ἔργον καὶ σὲ κάθε πιστὸ πού ἐνδιαφέρεται νὰ ἐμβαθύνει περισσότερο στὰ «ἑρὰ γράμματα». Ἐπιλέγει δ' ὅτι «ὁ ὑπομνηματισμὸς στηρίζεται στὴν Ὁρθόδοξον ἐρμηνευτικὴν παράδοσιν, ἀντλεῖ ἀπὸ τὴ σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ἔρευνα καὶ στοχεύει στὴ μετάδοσιν τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος πρὸς τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας».

2. Ἡ μεγάλη ἀξία καὶ ἡ πέραν παντὸς χρονικοῦ περιορισμοῦ ἀνεκτίμητος σπουδαιότης τῶν, ὡς λέγονται, «ἐπιστολῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἢ τῶν δεσμῶν» τοῦ Ἀπ. Παύλου, προσεῖλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρμηνευτῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀεὶποτε ἐπικαιρότητος τῶν τε θεολογικῶν, τῶν ἐκκλησιολογικῶν, τῶν δογματικῶν, τῶν κοινωνικῶν καὶ τῶν ἀνθρωπιστικῶν προβλημάτων, ἅτινα προβάλλονται δι' αὐτῶν. Ἡ Παύλειος χριστιανικὴ ἀρετολογία καὶ ἡ πρὸς τὸν συνάνθρωπον καθηκοντολογία, ἀσχέτως τάξεως ἢ κοινωνικῆς θέσεως, συγκινεῖ καὶ διδάσκει πάντα μελετητὴν τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἀνάγει εἰς δυσθεώρητα ὕψη θεωρίας καὶ πράξεως ἀληθοῦς χριστιανικοῦ βίου καὶ ἐν κυριολεξίᾳ ἀγιότητος. Τὸ πρόσκαιρον καὶ τὸ αἰώνιον συνδέονται ὑπὸ τοῦ Παύλου διὰ τοῦ κατὰ Χριστὸν βιώματος, ἥτοι τῆς πράξεως τὸ πρῶτον καὶ διὰ τῆς διὰ Χριστοῦ Θεογνωσίας, ἥτοι θεωρίας τοῦ θεολογικοῦ περιεχομένου τῆς Πίστεως, τὸ δεῦτερον.

3. Ὁ σ. ἐκθέτει μετὰ σαφηνείας καὶ μὲ τὴν προσωπικὴν του ἐγγυτέραν ἐπαφὴν τοῦ περιεχομένου ἐκάστης τῶν Ἐπιστολῶν τὰ ἀναφύομενα «προβλήματα» — καὶ εἶναι πάμπολλα—, ὡς καὶ τὸ γενικώτερον θέμα τοῦ «χρόνου» καὶ τοῦ «τόπου» τῆς συντάξεως ἐκά-

στης Ἐπιστολῆς κεχωρισμένως. Ὁμολογεῖ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ πηγαίων ἀποδείξεων ἐν τῇ διατυπώσει τῶν ἀπόψεών του, ἀλλ' ὅτι αἱ περὶ τῶν Ἐπιστολῶν πληροφορίες στηρίζονται μᾶλλον εἰς συγκρίσεις καὶ ἐμμέσους ἐνδείξεις τῶν κειμένων τῶν Ἐπιστολῶν πρὸς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὡς καὶ πρὸς τινὰς — ἐλάχιστας — ἐνδείξεις τῆς γραμματικῆς παραδόσεως. Ὁ σ. ἐξετάζει τοὺς τόπους, ἀλλὰ καὶ τὸν χρόνον τῶν «δεσμῶν» τοῦ Παύλου. Εἰς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, ὅτι αἱ Ἐπιστολαὶ ἐγράφησαν κατὰ τὴν πρώτην φυλάκισιν τοῦ Παύλου ἐν Ρώμῃ (59-61), συμφώνως πρὸς τὰς Πράξεις, νεώτεροι ἐρευνηταὶ ἐστράφησαν μὲ εὐλογοφανῆ ἐπιχειρήματα ἐναντίον, λόγῳ ἀκριβῶς τῶν δυσεξηγήτων προβλημάτων, ἅτινα ἀναφύονται ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν. Ὡς τόποι συγγραφῆς τῶν Ἐπιστολῶν προετάρθησαν πρῶτον ἡ Κόρινθος, νεωτέρως δὲ ἡ Καισάρεια. Ὁ σ. μετ' ἔλεγχον ἐκάστης τῶν θέσεων τῶν διαφόρων ἐρμηνευτῶν, κατέληξεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι αὐταὶ ἐγράφησαν «πιθανῶς» εἰς τὴν Ἐφεσον, ὁπόθεν καὶ ἀπεστάλησαν μεταξύ τῶν ἐτῶν 54 καὶ 55 μ.Χ., πρώτης ἀποσταλείσης τῆς πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολῆς.

4. Δὲν εἶναι πρόθεσις ἡμῶν ἡ ἐξέτασις τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων μιᾶς ἐκάστης τῶν Ἐπιστολῶν. Ὁ ἀναγνώστης, λαμβάνων εἰς χεῖρας τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ὁ σ. διερευνᾷ μετὰ σαφηνείας καὶ ἀπλότητος, ἀλλὰ καὶ μὲ κρίσιν καὶ διαύγειαν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ ἐκάστης τῶν Ἐπιστολῶν τὰ ἀναφυόμενα προβλήματα καὶ μετὰ ταῦτα προβαίνει εἰς τὴν Ἑρμηνείαν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Πρώτη εἰς τὴν σειράν εἶναι ἡ πρὸς Ἐφεσίους, ἀκολουθεῖ ἡ πρὸς Φιλιππησίους, ἡ πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ τέλος ἡ πρὸς Φιλήμονα. Τῶν ἐπιστολῶν προτάσσονται ὁ Πρόλογος, αἱ συντομογραφίαι καὶ ἡ βιβλιογραφία (1. Ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις Ἀγ. Γραφῆς. 2. Ἀπόκρυφα καὶ Ραββινικὰ κείμενα. 3. Ἑρμηνευτικὰ καὶ Θεολογικὰ Λεξικὰ καὶ Γραμματικὰ. 4. Γενικὰ ἔργα Βιβλικῆς Ἱστορίας καὶ Θεολογίας. 5. Ἑρμηνευτικὰ Ὑπομνήματα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τῆς αἰχμαλωσίας. 6. Εἰδικαὶ μελέται καὶ ἄρθρα διὰ τὴν πρὸς Ἐφεσίους. 7. Διὰ τὴν πρὸς Φιλιππησίους. 8. Διὰ τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ 9. Διὰ τὴν πρὸς Φιλήμονα.). — Ἐν τέλει τοῦ ἔργου παρατίθεται «Ἐυρέτηριον» Θεμάτων ποῦ ἀναπτύσσονται εὐρύτερον.

5. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν Ἑρμηνευτικὴν τῆς Κ.Δ. Ὁ δὲ συντάκτης τοῦ ἔργου ἀποδεικνύεται ἐνήμερος τῆς ὅλης ἐρμηνευτικῆς προβληματολογίας καὶ τῶν τεσσάρων Ἐπιστολῶν τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἡ γλῶσσα τοῦ σ. ἡ νεοελληνικὴ, ὀρθῶς διατυπωμένη, ἀνευ ὀχληρῶν ἀκροτήτων ἐν τῇ διατυπώσει.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

«Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ι Α»

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΤΩ ΝΟΜΩ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

† Ὁ Κίτρους ΒΑΡΝΑΒΑΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κων. Γ. Μπόνης, Ἀκαδημαϊκὸς - Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μηθύμνης 47, Ἀθῆναι 823. Τηλ. 86.49.194.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ: Ἰωάννης Μιχαήλ, Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου.